

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมช่วยให้เกิดความเข้าใจสังคม และวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น เพราะกวีได้สะท้อนวิถีชีวิตของมนุษย์ไว้ในวรรณกรรม เช่น ทางด้านปัญหา ประสบการณ์ และศิลปะอันประณีต ที่ก่อให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์แก่ผู้อ่านผู้ศึกษา วรรณกรรมมีทั้งระดับสากล ระดับชาติและระดับท้องถิ่น วรรณกรรมให้ประโยชน์ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา วรรณกรรมเป็นสิ่งที่แสดงความสามารถสื่อความคิดจินตนาการ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมท้องถิ่น ได้บันทึกและสะท้อนภาพสังคมที่ลึกซึ้งและกว้างไกลกว่าวรรณกรรมฉบับหลวงหรือวรรณกรรมแห่งชาติ เพราะผู้ประพันธ์ได้ผูกเรื่องราวจากประสบการณ์และทรรศนะของคนท้องถิ่นที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษอันยาวนาน (ธนนันต์ พิลัยสวัสดิ์ 2531 : 1)

อาณาจักรล้านนาเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านภาษาและวรรณคดี จนสามารถกระทำสังขยานครั้งที่ 7 ได้สำเร็จ ได้ชำระพระไตรปิฎกและประพันธ์วรรณกรรมนิทานธรรมเป็นชาดกนอกนิบาตไว้มาก เป็นที่ยอมรับของอาณาจักรข้างเคียงเช่นอาณาจักรล้านช้าง ช่วงรัชสมัยพระเจ้าวิฑูณหราชพระราชบิดาของพระเจ้าโพธิสาลราชทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้นิมนต์พระเถระหลายรูปเข้ามาในอาณาจักรล้านช้างและรับเอาวรรณกรรมหนังสือผูกโบราณที่จารึกพระไตรปิฎกเข้ามาด้วยเนื้อหาของพระไตรปิฎกส่วนใหญ่คือพระสุตันตปิฎกเป็นคำสอนประกอบนิทานพระเถระที่นิมนต์มานอกจากจะสอนธรรมตามพระไตรปิฎกดังกล่าวแล้วยังสอนนิทานและประพันธ์นิทานพื้นบ้านเป็นนิทานธรรมเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง ดังนั้นอาณาจักรล้านนาจึงมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านช้างด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ภาษาและวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องภาษา ตัวอักษรและเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณกรรมหนังสือผูกโบราณที่มีลักษณะคล้ายกันสืบทอดมาแต่โบราณ จากช่วง พ.ศ. 2059 ถึง 2091 (ธวัช ปุณโณทก. 2522 : 22) บริเวณอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยที่อยู่ภายใต้อาณาเขตการปกครองของอาณาจักรล้านช้างติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อีสานจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย เป็นสาเหตุให้

อีสานรับอารยธรรมจากล้านช้าง เพราะมีความใกล้ชิดทั้งทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา และพุทธศาสนา มากกว่าชนชาติไทยในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (สุเทพ สุนทรเกศิช.2511: 230)

ด้านภาษาและตัวอักษรนั้น ภาษาของล้านช้างซึ่งอีสานรับมาใช้มีลักษณะใกล้เคียงกันมากกับภาษาล้านนา ถ้าคนลาวมีโอกาสอ่านคัมภีร์ไบเบิลหรือสมุดข่อยของล้านนาจะมีความเข้าใจชัดเจนดีกว่าคนภาคกลาง ในด้านตัวอักษรที่ใช้จารึกวรรณกรรมต่าง ๆ ก็ใกล้เคียงกันมากดังอักษรที่เรียกว่าไทยน้อยและตัวธรรมก็คัดแปลงมาจากตัวอักษรฝักขามและตัวอักษรขวน (ตัวเมือง) ของล้านนานั้นเอง สังเกตง่าย ๆ ว่า ถ้าอ่านตัวเมืองได้ก็พอจะอ่านตัวธรรมได้โดยไม่ติดขัดมากนัก (อนาโกล เป็ลดิเยร์. 2527 : 149) ในทางกลับกันหากอ่านตัวอักษรไทยน้อยและอักษรขอมอีสานได้ก็พอจะอ่านตัวอักษรฝักขามและอักษรขวน (ตัวเมือง) ได้โดยไม่ยากนัก (สุภณ สมจิตศรีปัญญา. 2525 : 29-51,83-107)

จากความสัมพันธ์ของล้านนา ล้านช้างกับภาคอีสานของไทยนี้ มีผู้วิจัยหลายคนได้พบว่า วรรณกรรมหลายเรื่องของแต่ละลุ่มดังกล่าวเมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว ได้พบว่า มีชื่อเดียวกันบ้าง ชื่อใกล้เคียงกันบ้าง เรื่องประเภทดังกล่าวมา มีโครงเรื่องและแก่นเรื่องอย่างเดียวกัน แต่รายละเอียดของเนื้อหาบางตอนแตกต่างกันบ้าง ทำให้ทราบว่าวรรณกรรมดังกล่าวมีกำเนิดจากแหล่งเดียวกัน แต่ได้แพร่กระจายไปแหล่งอื่นตามอำนาจการปกครองและกระแสวัฒนธรรม นอกจากวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ ที่มีผู้วิจัยเชิงเปรียบเทียบแล้ว ก็ยังมีวรรณกรรมในล้านนา ล้านช้าง และภาคอีสานของไทยอีกหลายเรื่องที่ยังไม่ได้ศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยจึงใคร่จะนำวรรณกรรมของสองพื้นที่นี้ที่ยังไม่มีผู้ศึกษาเชิงเปรียบเทียบมาศึกษาว่า วรรณกรรมนั้นจะมีความเหมือนและแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง วรรณกรรมเรื่องที่น่าสนใจสมควรจะหยิบยกมาศึกษา คือ วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเรื่องนี้ในพื้นที่ล้านนาเรียกชื่อว่า คางคาก, พระยาคางคาก, พระยาหลวงคางคาก ส่วนในภาคอีสานของไทยเรียก พญาคันคาก, คันคาก ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ววรรณกรรมเรื่องนี้มีชื่อแตกต่างกันไปบ้าง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ที่เรียนรู้เรื่องวรรณกรรมจากหนังสือผูกโบราณในล้านนา รู้จักในชื่อเรื่อง คางคาก ในภาคอีสานของไทยรู้จักในชื่อเรื่อง พญาคันคาก คำว่าคางคากก็คือคางคกในภาษาไทยกลางนั่นเอง

วรรณกรรมเรื่องนี้มีความสำคัญต่อสังคมวัฒนธรรมในภาคอีสานและล้านนาของไทยทั้งด้านวรรณศิลป์และภูมิปัญญาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม พระภิกษุซึ่งเป็นผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ใช้วรรณกรรมเรื่องนี้เทศนาและเป็นแนวทางประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องขอฝน เพื่อสร้างความมั่นใจ และให้กำลังใจแก่ผู้ประกอบอาชีพ

เกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ทั้งในภาคอีสานและล้านนาของไทย ภูมิปัญญาเหล่านี้ที่สำคัญบางส่วนได้สืบทอดจากสมัยโบราณถึงปัจจุบัน จนกระทรวงศึกษาธิการเห็นความสำคัญ ได้นำวรรณกรรมเรื่องนี้บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหนังสือสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้วิจัยจึงสนใจนำวรรณกรรมเรื่องคางคก กับพญาคันคากมาศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือน ความแตกต่างขององค์ประกอบวรรณกรรม ภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องไว้ให้วรรณกรรมนี้มีคุณค่า เป็นชุดภาษาเพื่อชีวิตเพื่อใช้ประโยชน์ต่อสังคมผู้เป็นเจ้าของเป็นสำคัญ

คำถามการวิจัย

1. การวิเคราะห์ลำดับเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
2. ภูมิปัญญาด้านวรรณศิลป์ของวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องพญาคันคากเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ลำดับเนื้อเรื่อง
2. ภูมิปัญญาด้านวรรณศิลป์
 - 2.1 การใช้คำซ้ำ
 - 2.2 การใช้โวหาร
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 3.1 การปกครอง
 - 3.2 ศาสนาความเชื่อ
 - 3.3 การอบรมเลี้ยงดู
 - 3.4 เศรษฐกิจ

ความสำคัญการวิจัย

ได้ทราบความเหมือนและแตกต่างของวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากฉบับภาคอีสาน กับพญาคางคากฉบับล้านนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ลำดับเนื้อเรื่อง
2. ภูมิปัญญาด้านวรรณศิลป์
3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

ด้านเนื้อหา

1. เรื่องพญาคางคาก จากล้านนาไทย ฉบับวัดเวียง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ปรสิวรรตโดย รังสรรค์ จันต๊ะ
2. เรื่องพญาคันคาก จากภาคอีสาน ฉบับปรสิวรรตและชำระจากต้นฉบับโบราณ จำนวน 4 ฉบับและจากฉบับพิมพ์ดีด 1 ฉบับ

ด้านเวลา

ได้เริ่มดำเนินการวิจัยจากวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2553 ถึงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิเคราะห์ หมายถึง นำหัวข้อต่างๆตามความมุ่งหมายมาแยกออกเป็นส่วนย่อยๆ ให้ทราบรายละเอียดต่างๆ

เปรียบเทียบ หมายถึง นำหัวข้อที่แยกออกแล้วแต่ละหัวข้อมาพิจารณาให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างกันเป็นคู่ ๆ

การลำดับเนื้อเรื่อง หมายถึง การลำดับเหตุการณ์ของเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง
ภูมิปัญญาด้านวรรณศิลป์ หมายถึง ทัศนความรู้ที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาด สามารถใช้คำในภาษาประพันธ์เรื่องราวด้วยโวหารให้เกิดความงดงามและอารมณ์สะเทือนใจ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทัศนความรู้ที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาดในเรื่อง การปกครอง ศาสนา และความเชื่อ การอบรมเลี้ยงดูและเศรษฐกิจที่กวีล้านนากับกวีอีสานได้บันทึกไว้ในวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การใช้คำที่ยืมมาจากวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก ฉบับภาคอีสาน ใช้ตาม พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ฉบับปณิธานสมเด็จพระมหาธีรวงศ์(ดิศตมหาเถระ) พญาคางคาก ฉบับล้านนาไทย ใช้ตามพจนานุกรมภาษาล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี รวบรวม

2. การอ้างอิงวรรณกรรมทั้ง 2 ฉบับ อ้างอิงจากต้นฉบับ กล่าวคือ หน้าของต้นฉบับล้านนาจะเริ่มต้นอ้างอิงที่หน้า 51 และจบลงที่หน้า 109 ส่วนฉบับภาคอีสานจะเริ่มที่หน้า 1 จบลงที่หน้า 90 ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้คัดลอกจากต้นฉบับโดยไม่เปลี่ยนแปลงหน้า

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวรรณศิลป์
2. ทำให้ทราบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและความเชื่อ การดำรงชีวิตในครอบครัว การปกครองและการประกอบอาชีพ
3. ได้แนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมวรรณกรรม